

Ptujski gori, pojavi prvič v Strassenglu pri Gradcu, ki je neposredni vzor ptujskogorske cerkve. Obe cerkvi sta si na las podobni v vsej svoji zasnovi: tri ladje se zaključujejo s 3 apsidami, od katerih je srednja poudarjena v tem, da se izviha iz objema stranskih — v tem motivu je ponovljeno stopnjevanje obokov — pri obeh cerkvah visoki, vitki nosilci in predvsem ono neovirano, lahko vibriranje prostora, ki napolnjuje to stavbo.

Za našo umetnostno zgodovino odpira ta cerkev zanimive perspektive v širjenju arhitekturnih idej iz stilno naprednejših pokrajin v provincialni milje.

Kiparske umetnine na Ptujski gori imajo trojen značaj. Najvažnejša je skupina z milostnim kipom, njej je sorodna delavnica, ki je izvršila Sigismundov altar, in kot tretja delavnica, v kateri je nastal celjski baldahinski altar, ki je osamljena.

Spomeniki prve skupine so najvažnejši in kvalitetno odlični. Za lokaliziranje te delavnice nudi najvažnejšo oporo relief Marije s plaščem, pod katerim je skupina 80 oseb, za katere je že dr. Stegenšek dokazal nesporno portretno težnjo. Prav ta težnja po realni resničnosti nas vodi v dunajsko-praško delavnico, kjer so v Parlerjevi delavnici nastali portreti na triforijski galeriji praškega sv. Vida. S to delavnico veže našo tudi mehko prelivanje gub, velika eleganca figur, ki temelji prav v sistemu velikih gub, in končno idealizirano lep izraz obrazov.

Tako vidimo, da se arhitektura in plastika uvrščata v tedaj najbolj napredno praško-dunajsko arhitekturno in kiparsko delavnico in sta brez zveze s tema nerazumljivi. Že visoka kvaliteta in osamljenost teh spomenikov v naši umetnosti jim dajeta prvo mesto v našem spomeniškem gradivu. Dovoljujeta pa izredno zanimive kombinacije o prevzemu arhitekturne zamisli in zaposlitvi tujih delavnic.

Natančno določiti delavnice, ki so izvršile arhitekturo in plastični okras, je ena prvih nalog naše umetnostne zgodovinske znanosti. Dr. Stelè je podal osnove za ta študij, preko katerih ne bo mogel nihče, ki si bo nadel to važno nalogo, ne da bi se pri tem oddaljil od pravih znanstvenih zaključkov.

Jože Gregorič.

France Mesesnel: Jožef Petkovšek, slovenski slikar. Pogledi 4/5. Pri Akademski založbi v Ljubljani, 1940. Str. 22. Sl. 23.

Kot druga umetnostnozgodovinska knjiga v »Pogledih« je izšla knjiga o Jožefu Petkovšku. Petkovšek je izredno zanimiva umetnostna osebnost. Po svoji življenjski in umetnostni usodi spominja na velike francoske protagoniste 19. stoletja. Tu kakor tam zadene umetnik na popolno nerazumevanje mase, vse njegovo umetnostno prizadevanje počiva na lastnem, osebem prepričanju o uspehu ali neuspehu. Od tod izvirajo silovite borbe za osebni obstoj, za umetnostno resnico in za nadaljnji razvoj. Polno zla in nesreč jim je bilo postlanih na težavni poti k umetnostni popolnosti. Zato je tu in tam klonil borec pod bremenom, ki ga je moral sam nositi, in žgočo razbičano duševnost je zagrnil duševni mrak. Van Gogh si je v težki duševni razdvojenosti sam vzel življenje, tragično je, da v blaznici umre tudi Pet-

kovšek. Ne maram in ne mislim, ko spravljam v zvezo ti dve imeni, primerjati umetnostno ali kvalitetno drugega z drugim, hočem le pokazati na usodno podobnost, ki je bila v ustroju tedanje družbe, da sta se dva umetnika morala na tak način umakniti živi dejavnosti.

Avtor je organiziral knjigo povsem v skladu z namenom, ki ga hočejo doseči »Pogledi«. Njihov namen je namreč ta, da zbude med širšimi plastmi naroda zanimanje za umetnost, ki je zaradi dragih publikacij sicer bolj težko dosegljiva. Tudi sicer je znanstveni aparat, ki po navadi spremlja našo umetnostno literaturo, za širše plasti občinstva balast; in temu naj bi Pogledi, v poljudnejšem in esejističnem slogu napisani, odpomogli.

Pisatelj spremlja Jožefa Petkovška skozi njegovo življenje in umetnostni razvoj tja do njegove tragične in zgodnje smrti l. 1898. Rodil se je umetnik na Verdu 7. marca 1861. Kmalu mu je umrl oče in mladi fant je dobil varuha, ki je upravljal domačijo. Mladost Petkovškova je bila precej pestra, poizkusil je s študijem, ga opustil, šel kot prostovoljec s slovenskimi fanti v Bosno in Hercegovino, se srečno vrnil in pričel s poizkusi slikanja. Spočetka se je učil pri Simonu Ogrinu, nato je odšel v Benetke, od tod pa po kratkem premoru v Monakovo, kjer se je kmalu imela zbrati znana slovenska umetniška kolonija. V Monakovem se je Petkovšek resno lotil študija na akademiji, toda ker je bil zelo samosvoje in močne, toda čudaške narave, ga monakovska umetnost ni zadovoljila, ter je zato odpotoval v Pariz. Tu se je z novo vnemo lotil slikanja, seznanil in spoprijatelžil se je z Jurijem Šubicem, ki ga je kot rojaka uvažal v pariško življenje. Po težkih duševnih naporih za pravo in ustrezajočo umetniško obliko se je naposled odločil za slikarstvo v smislu francoskih realistov J. Bastien Lepagea in L. Lhermittea. Iz Pariza je za kratek čas odšel v Monakovo, kmalu pa se je vrnil domov na Verd. Izkušnje, ki si jih je pridobil v velikem svetu, je pričel sedaj realizirati v samostojnih slikarskih kompozicijah, ki so se nam pa zaradi nerazumevanja njegove okolice in lastne bolesterne avtokritike ohranile le v fragmentarni obliki. Kmalu se mu je pričela oglašati duševna bolezen. Po težki borbi za zdravje je podlegel duševnemu mraku in umrl na Studencu.

Taka je v grobih obrisih življenjska pot slovenskega slikarja Jožefa Petkovška. Pisatelj jo v lepem, esejističnem slogu stvarno komentira z mnogimi, doslej tudi novimi dognanji o razvoju in pomenu posameznih dob Petkovškove umetnosti. Tekst ponazarja seznam ohranjenih Petkovškovih del, ki jih je vsega skupaj 24 (!), in 23 reprodukcij, ki pa niso vse dobre.

Zeleti bi bilo, da v doglednem času izidejo še druge umetnostne monografije v tej izdaji, kajti na tak način bo veliko storjenega za popularizacijo naše umetnosti.

Dr. S. Mikuž.

France Prešeren: Strunam. Ilustrirana dela Franceta Prešerna. Knjižica 1. Bibliofilska založba v Ljubljani. Str. 31, 15 izvirnih ilustracij.

Zanimanje za pesniško delo Franceta Prešerna je v zadnjem času rodilo tudi precejšno zanimanje za likovno umetnostno interpretacijo njegovih nesmrtnih stvaritev. Uspela ilustracija, ali bolje prepesnitev Sonetnega venca po M. Malešu v likovni svet, je pokazala, da so možni na tem polju povsem